

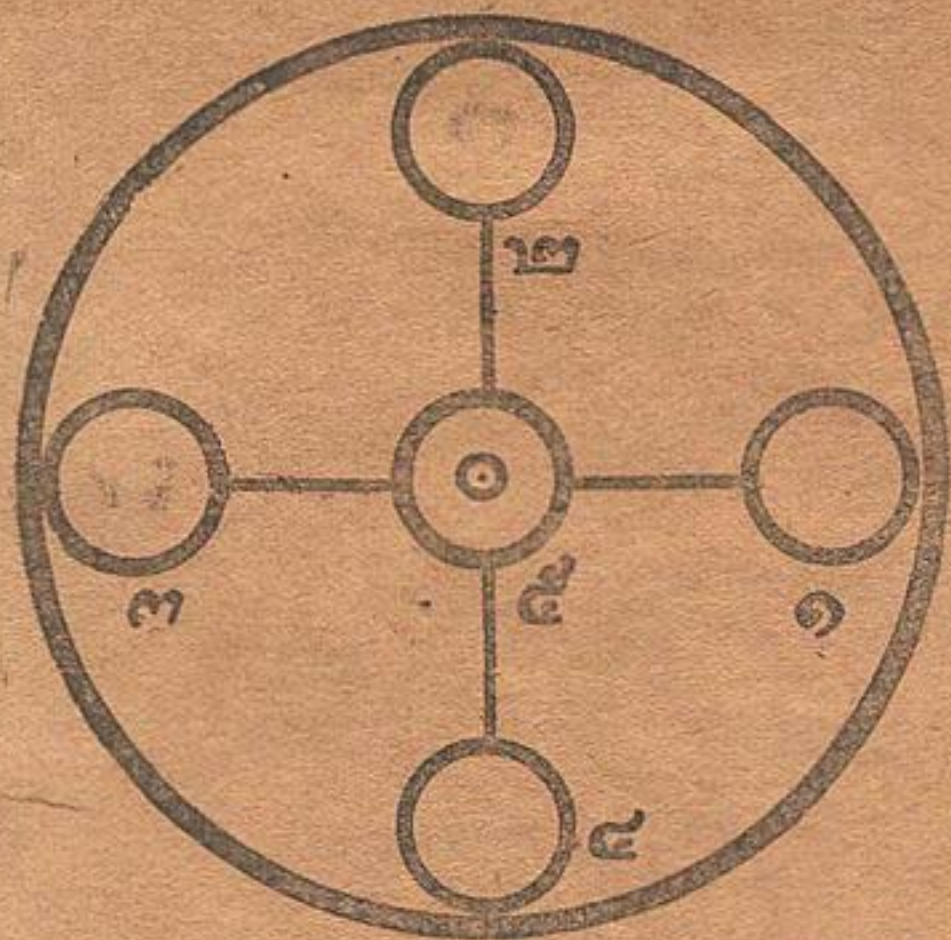
1105533478

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

1991年12月31日 星期一

157014971000 157014971000 157014971000

พิณมณาร

๑. ด่านขวา	ธาตุดิน
๒. ด้านหน้า	ธาตุน้ำ
๓. ด้านซ้าย	ธาตุลม
๔. ด้านหลัง	ธาตุไฟ
๕. ศูนย์กลาง	อากาษธาตุ

ลักษณะของฐานที่ ๗

คำนำ

อุปาสถาปนาวรคณ หิรัญรักษ์ อุปาสถาสัมทรง
สุดสาคร และ น. ต. ฉดวย สัมบัคส์ข เป็นศิษย์
เรียนและปฏิบัติเจริญกัมมฐาน ในสำนักพระครู
สมณธรรมสมาทาน วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ จังหวัด
ธนบุรี ได้เขียนเรื่องจริยกัมมฐานที่ตนได้ศึกษา
ปฏิบัติมา ถวายเจ้าพระคุณสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์
วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อทรงอ่าน แต่เพราะเป็นจดบันทึก
ประจวบ แพทย์ห้ามใช้ความคิด จึงได้มอบให้ข้าพเจ้า
พิจารณาปฏิบัติการตามแต่จะเห็นสมควร.

ข้าพเจ้าได้อ่านดูแล้ว เห็นว่าการปฏิบัติธรรม
อันเป็นไปในทางจิต ก็มุ่งหมายเพื่อทำจิตให้สงบ
อย่างสูงก็เพื่อทำจิตให้หลุดพ้นจากอาสวกิเลส. ส่วน
อุปายวชจะทำจิตให้ถึงความเป็นเช่นนั้น แม้พระ
บาลีพุทธภาษิตแสดงไว้แล้ว, แต่อาจารย์ผู้ได้ศึกษา
เล่าเรียนมา เข้าใจความต่าง ๆ กันไป และถึงสอนไป
ตามความรู้ความเห็นและที่ตนได้ปฏิบัติ. เมื่อเป็นเช่นนั้น

จึงได้มีวชต่าง ๆ กัน เท่าที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้ ก็มาก
 ครุ มากอาจารย์ มากสำนัก และในบางแห่ง บางสำนัก
 อาจผิดไปจากหลักพระพุทธศาสนาก็ได้. แต่ของใคร
 จะผิดหรือถูก ดีหรือไม่ดี ก็แล้วแต่ผู้ที่มีปัญญาจะพึง
 พิจารณาเลือกถือเอาตามหลักพระพุทธศาสนา, เพราะ
 มติหรือความเห็นของอาจารย์หนึ่ง ไม่เหมือนกัน.
 และธรรมของพระพุทธเจ้า ย่อมเป็นธรรมที่จะพึงเห็น
 จำเพาะตน. พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อใดจะเสด็จดับ
 วัณณปรินิพพาน ได้ตรัสมหาปเทศฝ่ายพระอัครโอรสไว้เป็น
 หลักแห่งการพิจารณาแก่งูกงูทั้งหลาย ความย่อว่า ถ้า
 มีผู้กล่าวอ้างว่า ภาษิตนี้ ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้วในท
 ณะเพราะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคก็ดี, พังมาจากพระ
 เภระผู้พูดตรัสแก่ตน, วานเป็นธรรม นเป็นพยาน น
 เป็นคำสอนของพระศาสดา. ท่านทั้งหลายไม่ควรรับรอง
 ไม่ควรคิดคำนึงถ้อยคำนั้น ควรเรียนด้วยดี สอบสวนใน
 พระอัครโอรสในพระวินัย ถัดลงไปพระอัครโอรสหรือ
 พระวินัยไม่ได้ พึงตั้งนิมิตฐานว่า นี่ไม่ใช่พุทธพจน์ เธอ

จำมาผิดไม่ควรถือเอา. ถ้างงกันใด พึงสนนินฐานว่า น
เป็นพุทธพจน์โดยแท้ พึงถือเอา.

สำหรับพระครูสมณธรรมสมาทาน ปรากฏว่ามี
ศิษย์ไปศึกษาปฏิบัติกันมาก. อุปาสกาทัง ๓ พักจำวนาม
แล้วข้างตนได้เจ้าให้ฟังว่า ตนได้ปฏิบัติตามนัยที่แสดง
ไว้ในหนังสือเล่มนี้จนได้ปรากฏผล.

เมื่อได้อ่านตลอดแล้ว จักนำให้เห็นว่า การปฏิบัติ
ตามแนวนี้ จะเห็นเป็นรูปนิมิตตังแต่รก ดวรก จน
ถึงนิพพานและพระนิพพาน.

อนึ่ง เรื่องพระนิพพานนี้ มีพระบาติแสดงไว้ แม้
ในหนังสือนี้ ก็ได้ยกขึ้นกล่าวไว้บ้างแล้ว ในตอนนิพพาน
แต่ก็หาหมดไม่, ข้าพเจ้าจึงได้คัดมาไว้ในที่นี้ เพื่อ
ท่านผู้อ่านได้พิจารณาอีกส่วนหนึ่ง ดังต่อไปนี้:—

อตุถิ ภิกขเว ตทาสคณิ, ขตุถ เนว ปจวิ
น อาโป น เตโช น วาโย, น อากาसानญายคณิ
น วิญญานญายคณิ น อากิณญญายคณิ น
เนวสญญานาสญญายคณิ, นนํ โลโก น

ปโรโลโก น อุโลจนุติมสุริยา, ตมห์ ภิกขเว
 เนว อากตฺตี วทามิ น กตฺตี น จิตฺตี น จุตฺตี
 น อุปปตฺตี อุปปตฺติจฺจ อุปปวตฺตํ อนารมณ-
 เมว ตํ เอเสวนโต ทุกขสฺส.

ภิกษุทั้งหลาย ชายคนนั้นมียุทฺธิน น้า ไฟ ดม
 ไม่มีแต่ อากาธํญฺจาตนะ วิญญานํญฺจาตนะ
 อากิณฺณญฺจาตนะ เนวสํญญานาสํญญายตนะ ก็มิใช่
 โดกนํก็มิใช่ โดกนํก็มิใช่ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ทั้ง ๒
 ก็มิใช่. อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวเลย ซึ่ง
 ชายคนนั้นว่า เป็นการมา เป็นการไป เป็นการตั้งอยู่
 เป็นการจุติ เป็นการเกิด, ชายคนนั้น หากคงมิได้
 มิได้เป็นไป หากอารมณ์มิได้ นั่นแต่ที่สุดแห่งทุกข์.

คมภีโร จายํ สมโม ทุกฺกโส ทฺวานุโพโส
 สนโต ปณฺโณ อตฺถกาจโร นิปฺโป ปณฺทิต-
 เวทนีโย

ธรรมเป็นสภาพลึก เห็นได้ยาก ตรัสรู้ได้ยาก

เป็นธรรมดาที่ ประเด็น ที่คิดไม่ได้ จะแยก เป็น
ด้วยทบทวนพิเคราะห์.

เอต สนตัม เอตัม ปณัตติ ยทิตํ สพุพสงฺขารสมโธ
สพุพุปฺปิณฺณิสสกุโล คณฺหกุขโย วิราโค
นิโรโซ นิพฺพานํ

ธรรมชาตินั้นสงบแล้ว ธรรมชาตินั้นประณีต
ธรรมชาติไรเงา เป็นที่สงบแห่งสังขารทั้งปวง เป็นที่
สิ้นกิเลสทั้งปวง เป็นที่สิ้นตนหา เป็นที่สิ้นมาระ
เป็นที่ดับ คือนิพพาน.

แต่ที่ได้แสดงไว้ในหนังสือนี้ ก็ปรากฏว่าเป็นวิธี
หนึ่งของคณาจารย์ผู้หนึ่ง ในทางปฏิบัติทางพระ-
พุทธศาสนาที่มโนมอยต์คนหนึ่ง.

ขอผู้ได้รับหนังสือนี้ไปอ่านจงพิจารณา และปฏิบัติ
ตามสมควร.

พระสาธุศีลสังวร (สนธิ์ กิจจกาโร)
วัดบวรนิเวศวิหาร

๒๕ กันยายน ๒๔๘๒

คำปรารภ

การศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนา^๕ แทบจะ
กล่าวได้ว่า เป็นของตกขังประณตยิ่งกว่าการศึกษา
วิชาใด ๆ ทั้งสิ้น การศึกษาธรรมะแบ่งเป็น ๓ ตาม
ประเภทของสังฆธรรมคือ ปริยตสังฆธรรม ๑ ปฏิบัติ-
สังฆธรรม ๑ ปฏิเวธสังฆธรรม ๑ ประเภทแรกปริยต-
สังฆธรรม^๕ปรากฏว่าผู้สนใจศึกษากันมากทั้งคฤหัสถ์
และบรรพชิต แต่ส่วนประเภท ๒ คือ ปฏิบัติสังฆธรรม^๕
นั้น ยังมีผู้สนใจน้อยนัก เพราะผู้ศึกษาในธรรมะประเภท
นี้จะ^๕เป็นคนที่ต้องปทุมสมาธิด้วยแล้ว และการศึกษา
ก็ไม่ได้อำนาจกันโดยเปิดเผย ผลักดันทำกันเงียบๆ ไม่เหมือน
การศึกษาพระปริยตธรรม ฉะนั้น การศึกษาประเภท
นี้ แม้จะเป็นการดียิ่งในทางอบรมฝึกฝนจิตใจ แต่ก็
ไม่เป็นที่แพร่หลายนัก ยิ่งประเภท ๓ คือ ปฏิเวธ-
สังฆธรรมแล้วแทบไม่มีใครกล่าวถึงเลย เพราะเป็นสิ่งที่
ปฏิบัติให้ถึงได้ยากที่สุด.

เชิญให้ ตลอดจนวงศ์สุวรรณคณิพพาน แล่นำไป
 ถวายแด่พระองค์ท่าน รู้ดีว่าพระองค์ท่านทรงสน
พระทัยในธรรมะน้อยมาก จนกระทั่งบางครั้งทรงรับสั่ง
แก่ผู้ไปเฝ้าให้เรียนคัมภีร์ ภายหลังข้าพเจ้าทำสมาธิ
และตรวจดูเห็นพระกรุณาของพระองค์ท่านที่เคยทรงมี
อุปการคุณแก่ข้าพเจ้ามาแต่อดีตชาติ ก็คิดหาทางจะ
กระทำกตเวทิตาต่อพระองค์ท่าน จึงเห็นว่าดังต่อไปนี้
ที่พระองค์ท่านทรงเห็นว่าพระรัตนตรัยนั้นหาไม่ได้แล้ว ฉะนั้น
ในเมื่อเรามาพบธรรมะที่สูงทำให้รู้จักความจริงในพระ
พุทธคำสั่งสอนแจ่มชัดดังนี้ ก็ไม่เห็นมีอะไรที่จะดียิ่งไปกว่า
การนำธรรมะอันประเสริฐนี้ถวายแด่พระองค์ท่าน เพื่อ
 พระองค์ท่านจะได้ทรงแจกแด่พระภิกษุสงฆ์ บรรดา
 ที่เป็นสมภารหรือท่านผู้สนใจในธรรมปฏิบัติ เพื่อจะ
 ได้ทราบธรรมะอันนี้โดยทั่วถึงกัน เพราะ “สัพพทานัน
 ธมฺมทานํ ชินาติ” “สพฺพธัมมํ ธมฺมรตฺโต ชินาติ”
 และ “สพฺพธัมมํ ธมฺมรตฺโต ชินาติ.”

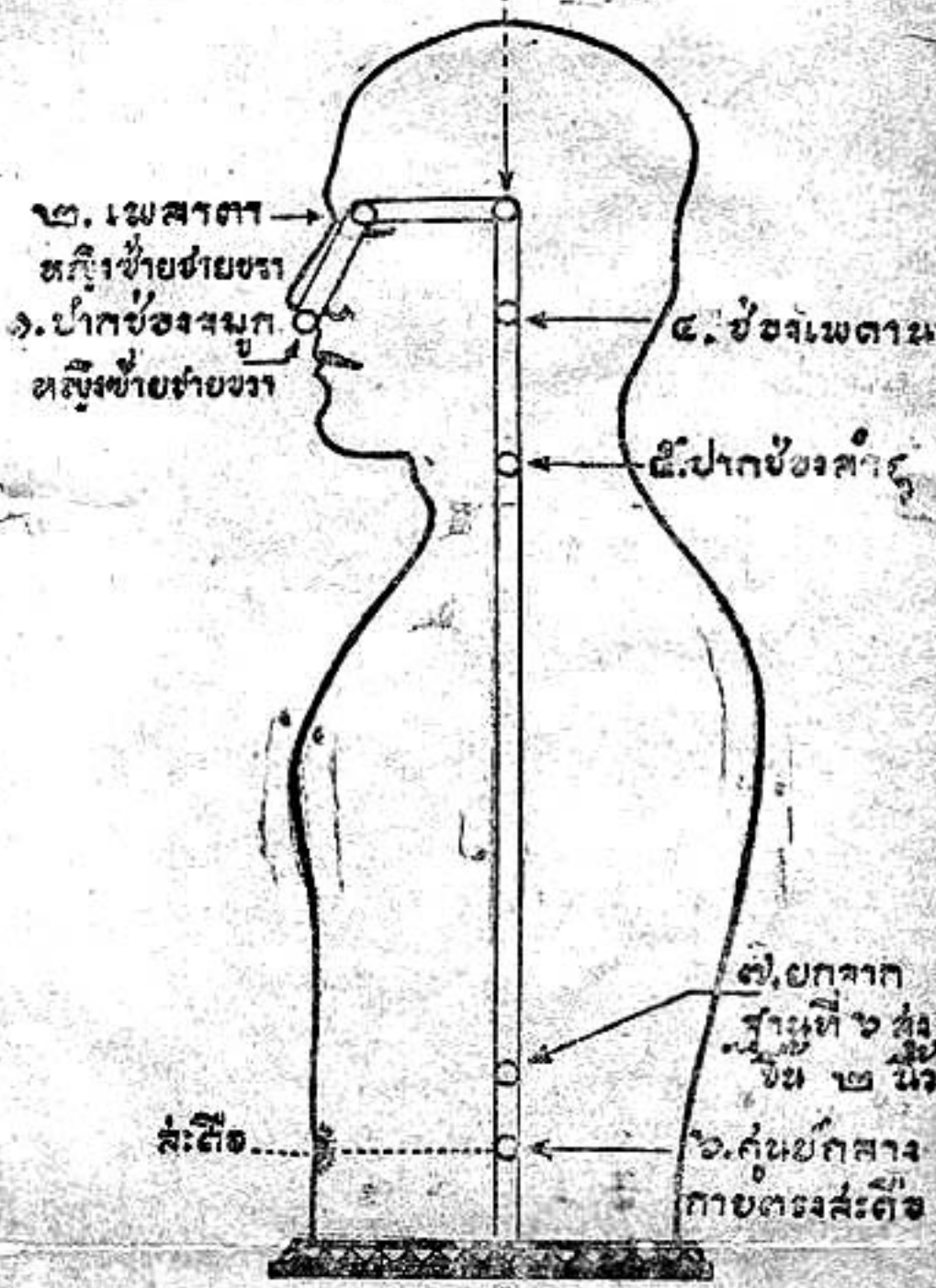
หนึ่ง ทุนในการพิมพ์หนังสือ ขาฟเจกต์ไครม
 ความช่วยเหลือร่วมใจจากผู้ที่มีความศรัทธาในธรรม
 หนังสือ เพราะผู้ที่ศึกษาธรรมแล้ว ด้วยมากมี
 ความเชื่อและเต็มใจ คิดอยากจะหาทางนำธรรม
 อันเป็นของจริงที่ตนได้ประจักษ์มาแล้วนั้น แจกจ่ายให้
 แก่บรรดาเพื่อนพ้องบริษัท ได้เล่าเรียนศึกษาโดยทั่ว
 ถึง ขาฟเจกต์ไครมไม่ทนอดทนแห่งการนำเพี้ยภูคส์ใน
 กรงนกขย.

ด้วยอำนาจกุศลเจตนาที่ใดทำ เพื่อพระพุทธศาสนา
ในครั้ง^{๒๕} ขอบใจคิดบรรดาดีให้เต็มแก่พระสังฆราช
ทรงมีพระชนมายุยืนนาน เป็นประธานแห่งสงฆ์ เพื่อ
จะได้ทรงจรดอง และนำความเจริญไพฑูริมาสู่พระ
พุทธศาสนาให้ยิ่ง ๆ^๕ ขึ้นไป.

นวรรตน์ ทรัพย์รักย์

๘ กันยายน ๒๕๔๒

๓. รอยประสาทร

ภาพ - แสดงที่ตั้งของกระดูกสันหลัง
จากฐานที่ ๑ ถึงที่ ๗

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ

คู่มือสมาธิ

เริ่มเรื่องวิธีทำสมาธิ

การทำภาวนา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีใจ
และอารมณ์ปลอดโปร่งว่างจากกิจที่ระตึงกังวลทั้งปวง
เพราะถ้าหากมีความกังวลมากนัก ก็อาจจะทำให้สมาธิ
ไม่แน่วแน่ ฉะนั้น ถ้ามีความตั้งใจว่าจะทำสมาธิแล้ว
ก็จงระตึงความกังวลใหญ่ น้อยทั้งปวงเสียให้สิ้น มุ่งแต่
ธรรมะอย่างเดียว แม้ความรู้ในทางธรรมะใด ๆ ที่ได้
เล่าเรียนมาแล้ว ก็ควรพยายามปล่อยวางให้สิ้นเสีย
ก่อนในเวลาดำภาวนา ถ้าหากไม่ทำเช่นนั้น ก็จะเกิด
เป็นพววจกจาณชน ทำอุปนิสัยไม่ให้เห็นธรรมได้ตาม
ต้องการ เมื่อรู้แน่ว่าแล้วจะได้ก็ถ่วงถ่วงวุ่นวายไป

หลังจากการสวดมนตร์ไหว้พระรัตนตรัยแล้ว พึง
ก้มตบถึงอกสมาธิ เพ้าขวาตบเพ้าซ้าย มือขวาตบมือ

ชาย นวมอชจากหัวแม่ช้าย หดบตาพอหนึ่งตา
ติดกันตามสบาย ตั้งกายให้ตรงจนยืดยาวไม่ได้คืบไป
ที่เรียกว่า อุรุ กาย ปณิธาย ตั้งกายให้ตรง ปริมุข
สติ อุปนุชเปตวา เข้าไปตั้งสติไว้ให้ม่น้ำรอบไม่
เผด (ตรงกับพระรัตนังผู้เป็นสติวิมัย) มีสติทุกเมื่อ
นเป็นทางไปของพระพุทธรเจ้าพระอรหันต์ ดัดไม่เผด
จากบริกรรมภาวนาและบริกรรมนิมิตให้ติดกัน ไม่
แยกจากกัน บริกรรมภาวนาได้แก่คำว่า “สมา อหิ”
ต้องบริกรรมนิมิตนั้น คือกำหนดเครื่องหมายให้ใส
เหมือนเพชรลูกที่เจียรไนแล้ว หรือดวงแก้วกลมๆ ที่
ใสบริสุทธ์ปราศจากผ้าไฟหรือมดดินใด ๆ ตั้งฐานกลม
รอบตัว บริกรรมทั้งสองนึ่งตรึงไว้ให้ได้อยู่เสมอใน
อิริยาบถทั้ง ๔ คือ นั่ง นอน ยืน เดินไม่ให้เผด
สติได้ และนี่เองเป็นของสำคัญในเรื่องที่จะทำเป็นหรือ
ไม่เป็น.

ในขั้นตอนสำหรับเริ่มปฏิบัติ ควรจะกำหนดรู้จัก
ฐานที่ตั้งของดวงนิมิตตเสียก่อน เพื่อจะได้รู้จักทางไป
เกิดมาเกิดของคนไว้ม่าง ฐานที่ตั้งนั้นแบ่งเป็น ๖ ระยะคือ

ฐานที่ ๑ ปากช่องจมูก หูึงซ้าย ขาขวา ตรง
กลางพอดดี ไม่ต่ำเข้าไปไม่เห่ดออกมา

ฐานที่ ๒ เพดาน หูึงซ้าย ขาขวา ตรงหัวตา
พอดดี

ฐานที่ ๓ กลางกึ่งศีรษะตรงกับจอมประสาท ได้
ระดับตา แต่อยู่ภายในตรงศูนย์กลาง คือจากคางจมูก
ตรงเข้าไปจดท้ายทอย จากเหนือหูซ้ายตรงไปเหนือ
หูขวา ตรงกลางที่เส้นทงสองศดกนนั้นเอง เป็นฐาน
ที่ ๓..

ฐานที่ ๔ ปากช่องเพดานไม่ให้ต่ำเห่ดออกมา เหนือ
ต้นไถ่ตรงที่รับประทวนอาหารง่าดก.

ฐานที่ ๕ ปากช่องคอเหนืออุกกระเดก อยู่ตรง
กลางทีเดียว.

ฐานที่ ๖ ดูกตมหายใจเข้าออกคืออกดวงตัว ตรงกับ
ระดับ คอ แต่อยู่ภายใน.

ฐานที่ ๗ ถอยหลังกลับขึ้นมาเหนือระดับประมาณ
๒ นิ้ว ในอกดวงตัว.

กำหนดดวงนิมิตเครื่องหมายไปหยุดอยู่ตามฐาน
นั้น ๆ พร้อมกับภาวนาในใจว่า “สมุมา อรห” ๓ ครั้ง
แล้วจึงเลื่อนดวงนิมิตตนต่อไป สำหรับฐานที่ ๓ เวลา
ที่จะเลื่อนดวงนิมิตต่อไป ต้องเหวี่ยงตาถัดเข้าข้างใน
คล้าย ๆ กับคนนอนกำลังจะหลับแต่แว้งก็ปลุกให้ตื่น
ไปตามปกติ ทั้งนี้เพื่อจะให้เห็นความจำความคิด
ความรู้กลับเข้าข้างใน เพราะจะต้องดูด้วยตาละเอียด
ต่อไป เมื่อเลื่อนดวงนิมิตลงไปจนถึงฐานที่ ๗ แล้ว
ในฐานที่ ๗ นั้น มีศูนย์กลาง ๕ ศูนย์ คือ ศูนย์กลาง,
หน้า, ขวา, หลัง, ซ้าย, ศูนย์หน้าเป็นธาตุน้ำ ขวา
ธาตุดิน หลังธาตุไฟ ซ้ายธาตุลม ศูนย์กลางอากาศธาตุ
ตรงกลางอากาศธาตุได้แก่วิญญาณธาตุ ธาตุเหนือตนเอง

ที่ประชุมกันเป็นกายมนุษย์ชน และศูนย์กตางายัน
ก็คือศูนย์กำเนิดของกายมนุษย์นั่นเอง ถ้าหากรู้จักทาง
คือฐานที่ตั้งเหตุนั้นแล้ว ในการทำคราวหลัง ๆ จะเอา
ใจไปจดที่กำเนิดของกายมนุษย์แยกที่เดียวก็ได้

วิธีทำให้เห็นธรรมกาย

ลำดับที่ ๑

ทำให้ใจหยุดให้หนึ่งอยู่ในกลาง ศูนย์กำเนิดของกายมนุษย์ ศูนย์นั้นเป็นที่ไปเกิดมาเกิดของสัตว์ อยู่ตรงศูนย์กลางกายพอดี ที่ตรงนั้นใจของกุมารที่เกิดในท้องจืดอยู่เต็มอจึงไม่ต้องหายใจ เพราะถูกส่วนทางมาเกิดไปเกิด ใจหยุดตรงนั้นเหมือนกันทุกคน ถ้าหยุดไม่ถูกส่วนเช่นนั้น ก็ไม่ถูกทางไปของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์, เมื่อทำให้ใจหยุดหนึ่งอยู่ตรงนั้นได้ถูกส่วนแล้ว จะเห็นดวงปฐมมรรค ซึ่งเรียกว่า ธรรมานุบัญญัติปฐมฐาน เพราะเป็นดวงธรรมที่ทำให้บังเกิดเป็นกายชน, ขนาดของดวงที่ปรากฏนั้น อย่างเด็กที่ตูดก็เท่ากับดวงดาว อย่างโตที่สุดขนาดเท่าพระอาทิตย์หรือพระจันทร์, ฐานภาพกลมรอบตัวได้บริสุทธิยิ่งนัก, เมื่อเห็นชัดเจนนั่นแล้ว

ก็ทำใจให้หนึ่งลงไปกลางดวงใส่นั้น พอถูกส่วนเข้าก็จะ
 เห็นกายทิพย์ ปรากฏขึ้นจากกลางว่างของดวงใส่นั้น
 แล้วนั้น, ค่อยไปทำใจให้หยุดให้หนึ่งอยู่ในศูนย์กลางเกิดของ
 กายทิพย์ พอถูกส่วนคั่นแล้วจะเกิดดวงธรรม (คือดวง
 กตมใส่นั่นเอง), ดวงนั้นคือดวงทศนิยมมรรค เมื่อดวงนี้
 ขยายส่วนโตและเห็นชัดเจนนั่นแล้ว ก็ทำใจให้หนึ่งลงไป
 กลางดวงใส่นั้น พอถูกส่วนเข้าก็จะเห็นกายรูปพรหม
 ปรากฏขึ้นกลางเหตุว่างของดวงทศนิยมมรรคนั้น ค่อยไป
 ทำใจให้หยุดให้หนึ่งอยู่ในศูนย์กลางเกิดของกายรูปพรหม
 พอถูกส่วนคั่นแล้ว จะเกิดดวงธรรมขึ้นกลางศูนย์กลางเกิด
 ของกายรูปพรหมนั้น ดวงนั้นคือดวงทศนิยมมรรค เมื่อ
 ขยายส่วนโตขึ้นและเห็นชัดเจนนั่นแล้ว ก็ทำใจให้หนึ่งลงไป
 กลางดวงใส่นั่นอีก พอถูกส่วนเข้าก็จะเห็นกายอรุ
 ปรหม ปรากฏขึ้นในกลางเหตุว่างของดวงทศนิยมมรรค
 นั้น แล้วทำใจให้หยุดให้หนึ่งอยู่ในศูนย์กลางเกิดของกาย
 อรูปพรหม พอถูกส่วนคั่นแล้วจะเกิดดวงธรรมขึ้นกลาง

ศูนย์กำเนิดของกายอรุปพรหมณ์ ดวงนี้คือดวงจตุตถ-
มรรค เมื่อขยายส่วนโคจรจนกระทั่งเจ็ดแล้ว ก็ทำใจ
ให้หนึ่งดวงไปกตางดวงได้อีก พอถูกส่วนก็จะเห็น
กายธรรมกาย ปรากฏขึ้นในกลางเหตุนว้างของดวง
จตุตถมรรคนี้.

ลำดับที่ ๒

หยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กตางกายธรรม ใช้ตาธรรมกาย
ดูดวงศักดิ์ ซึ่งอยู่ในศูนย์กตางของธรรมที่ทำให้เป็นกาย
มนุษย์ ดวงศักดิ์มีลักษณะกลมรอบตัว ได้บริสุทธิ
ยิ่งนัก มีขนาดเท่าฟองไข่แดงของไก่ นี่เป็นดวงศักดิ์
ของมนุษย์ ดวงสมาธิซ่อนอยู่ในกลางดวงศักดิ์ มี
ลักษณะกลมรอบตัวได้แบบเดียวกันกับดวงศักดิ์ มีขนาด
เท่ากัน ดวงปัญญาที่ซ่อนอยู่ในกลางดวงสมาธิ กดม
รอบตัวได้สะอาดมีขนาดเท่ากัน ดวงวิมุตติซ่อนอยู่ใน
กลางดวงปัญญา กดมรอบตัวได้สะอาดมีขนาดเท่ากัน
ดวงวิมุตติญาณที่สดชื่นซ่อนอยู่ในกลางดวงวิมุตติ กดม

รอบตัวได้ระชาคมขนาดเท่ากัน เหล่านี้เป็น ดวงศีล
ธมาธิ บัญญัติ วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถะ ของมนุษย์
ที่เข้ามาเป็นอย่างเล็ก อย่างโคขนาดเท่าดวงจันทร์
แล้วหยุดนิ่งต่อลงไปในกลุ่มดวงวิมุตติญาณทัตถะของ
มนุษย์นั้น ก็จะเห็นกายทิพย์ กลุ่มกายทิพย์มีดวงธรรม
ที่ทำให้เป็นกายทิพย์ ดวงธรรมนี้มีลักษณะกลมรอบตัว
ได้บริสุทธิ ขนาดเล็กเท่าฟองไข่แดงของไก่ ขนาดโค
เท่าดวงพระจันทร์ กลุ่มดวงธรรมนี้มีดวงศีลชั้นอยู่
กลุ่มดวงศีลมีดวงธมาธิ กลุ่มดวงธมาธิมีดวงบัญญัติ
กลุ่มดวงบัญญัติมีดวงวิมุตติ กลุ่มดวงวิมุตติมีดวง
วิมุตติญาณทัตถะ ดวงศีล ธมาธิ บัญญัติ วิมุตติ
วิมุตติญาณทัตถะของกายทิพย์นี้ ก็มีขนาดเท่ากันกับ
ของกายมนุษย์ ต่างกันแต่ของกายทิพย์นี้ได้กว้างละเอียด
กว่าของกายมนุษย์ แล้วจึงลงไปในกลุ่มดวงวิมุตติ-
ญาณทัตถะของกายทิพย์นั้น จะเห็นกายรูปพรหม
กลุ่มกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายรูปพรหม กลุ่ม

ของกายอรูปพรหมัน^๕ จะเห็นกายธรรม กตางกายมี
 ดวงธรรม^๖ที่ทำให้เป็นกายธรรม กตางดวงธรรมมีดวง
 คัด กตางดวงคัดมีดวงตมา^๗ กตางดวงตมา^๘มีดวง
 ัญญา กตางดวงัญญามีดวงวิมุตติ กตางดวงวิมุตติ
 มีดวงวิมุตติญาณทัตถ^๙นะ เท^{๑๐}ด้านคช ดวงคัด ตมา^{๑๑}
 ัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถ^{๑๒}นะของกายธรรม มี
 ลักษณะกตมรอบตัว แต่^{๑๓}ว่ามีขนาดวัดเส้นผ่าศูนย์กลาง
 เท่าหน้าตักของธรรมกายไม่มีเด^{๑๔}กมีโต มีหน้าตักของ
 ธรรมกายเป็นเครื่องวัดด้วยผ่าเส้นศูนย์กลาง ความใส
 บริ^{๑๕}สุทธิ์^{๑๖}กว่ากายที่กล่าวมาแต่^{๑๗}มากมายหลายเท่า
 ใสจนกระทั่งม^{๑๘}รค^{๑๙}มปรากฏ.

ลำดับที่ ๓

ดูดวงธรรม^๑ที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ที่ศูนย์กลางกาย
 มนุษย์ให้เห็นเป็นดวงใส แล้วขยายให้กว้างออกไป
 จิต^๒เส้นผ่าศูนย์กลางได้ ๒ วาหนา ๓ คืบ จิตโดยรอบ
 ๖ วา ตัณฐานกตม (ไม่ใช่กตมรอบตัวเป็นดวง) ใส

เหมือนกระจกต้องหน้า ^๑นี้เป็นปฐมฌาน แล้วกายธรรม
 หนึ่ง ^๒นั้น ^๒จึงนเรียกว่ากายธรรมเข้าปฐมฌาน แล้ว
 เอาตาธรรมกายหนึ่ง ^๑นั้น ^๒เพ่งดูดวงธรรมที่ศูนย์กลาง
 กายทิพย์ให้เห็นเป็นดวงได้ แล้วขยายด้วย
 เท้า ^๒นั้น ^๑เป็นทุติยฌาน ธรรมกายนั้นเข้าทุติยฌาน
 นั้นแล้ว ^๒ปฐมฌานก็หายไป ทุติยฌานก็มาแทนที่
 ธรรมกายหนึ่ง ^๒นั้น ^๑นี้ชื่อว่าธรรมกายเข้าทุติยฌาน
 แล้วเอาตาธรรมกายหนึ่ง ^๑นั้น ^๒เพ่งดูดวงธรรม
 ที่ศูนย์กลางกายรูปพรหมเห็นเป็นดวงได้ แล้วขยาย
 ด้วยเท้า ^๒นั้น ^๑เป็นตติยฌาน ธรรมกายนั้นเข้า
 ตติยฌานนั้นแล้ว ทุติยฌานก็หายไป ตติยฌานมา
 แทนที่ ธรรมกายหนึ่ง ^๒นั้น ^๑นี้ชื่อว่าธรรมกายเข้า
 ตติยฌาน แล้วเอาตาธรรมกายหนึ่ง ^๑นั้น ^๒เพ่ง
 ดูดวงธรรมที่ศูนย์กลางกายรูปพรหม เห็นเป็นดวงได้
 แล้วขยายด้วยเท้า ^๒นั้น ^๑เป็นจตุตถฌาน ธรรมกาย
 นั้นเข้าจตุตถฌานนั้นแล้ว ตติยฌานก็หายไป จตุตถ-

สัญญาายคะณานัน (นี่เป็นส่วนอรุณมาน) เหล่านี้
 เรียกว่าเข้ามาน ๑ ถึง ๘ โดยอนุโลม ด้วยชั้นถัด
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 เรียกว่าปฏิโลม คือวิธีจักรของกายมนุษย์ให้เห็นจริง
 ว่า ความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของมนุษย์เป็นทุกข์ ดัง
 ที่เรียกว่าเป็นความเกิดนั้น มีลักษณะเป็นดวงกลมใส
 ขนาดเล็กเท่าเมล็ดโพธิ์ ขนาดโตเท่าดวงพระจันทร์
 ตั้งขาวใสบริสุทธิ์ ดวงเกิดนี้จะเริ่มมาจกศูนย์กลาง
 ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ในเวลาที่กายมนุษย์
 มีอายุครบ ๓๕ ปี ดวงนี้เองเป็นดวงเริ่มเกิดของมนุษย์
 ทุกคน ถ้าดวงนี้ไม่มาจกกลางดวงธรรมของมนุษย์
 กายมนุษย์ก็จะมาเกิดไม่ได้ เมื่อกายธรรมของความเกิด
 ตูเหตุก็จะทำให้เกิดเห็นชัดเจนแล้ว ก็ดูความแก่ต่อไป
 ความแก่นี้ซ่อนอยู่ในกลางดวงของความเกิด เป็นดวง
 กลมขนาดโตเท่าดวงพระจันทร์ ขนาดเล็กเท่าฟอง
 ไข่แดงของไก่ ตั้งดำเป็นนิจแต่ไม่ได้ เวลาที่ดวงแก่

ชงเต็กก็เปนเวลาทรมานแก่ ถัดวงแก้นึ่งโตจนกายก็ย้ง
 แก่เข้าทุกที ดวงแก้นึ่งเองก็เปนเหตุให้ร่างกายทรุดโทรม
 เมื่อยแก่มาจนเสียดอกของมโหฬาร เพราะดวงเจิมซ้อนอยู่
 ในดวงดวงแก้นึ่งเอง เป้นดวงกลมขนาดเท่า ๆ กับ
 ดวงเกิดดวงแก่ ถ้าเข้าเมื่อยยิ่งกว่าดวงแก่ จนเมื่อ
 ดวงเจิมนี้ มาจกเข้าไปในศูนย์กลางดวงแก่เข้าเวลาใด
 ภายมนุษย์ก็กระตือรือร้น เมื่อดวงเจิมนี้มาจกหนัก
 เข้า ดวงกายก็ซ้อนเข้าอยู่กลางดวงเจิม เป้นดวงกลม
 ขนาดเล็กโตเท่า ๆ กับดวงเจิม แต่มืดดำได้ประจุไฟ
 ทดเชย เมื่อดวงเจิมนี้มาจกกลางดวงเจิมแล้ว จดตรง
 หัวคอกของกายมนุษย์กับกายทิพย์ พอมาจกเข้าเท่านั้น
 หัวคอกของมนุษย์กับทิพย์ก็ขาดจากกัน เมื่อยกายมนุษย์
 ไม่เนื่องกับกายทิพย์ได้แล้ว ภายมนุษย์ก็คดงายทนต์
 เมื่อยเห็นด้วยตาธรรมกายแต่รู้ด้วยญาณของธรรมกาย
 ว่า ความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้ไม่เที่ยง ไม่แน่นอน
 จริ่งแล้ว รู้เห็นตามจริงเช่นนี้ชื่อว่าจกญาณ เมื่อยตา

กรรมกายเห็นว่าความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี้อยู่ทุกข
จริง เป็นสิ่งสมควรรู้ขอความตถุกิจญาณ และความ
ทุกข์ทั้งหมดเหล่านี้เราได้อพิจารณาเห็นชัดแจ้งรูซัดเจน
มาแล้ว ขอความตถุกิจญาณ เช่นนี้เรียกว่าพิจารณา
ทุกข์จริงซึ่งเป็นไปในญาณ ๓.

ส่วนดวงสมุทัยนั้นมีอยู่ ๓ ดวง อยู่ในศูนย์กลาง
ดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์ ขนาดโตเท่าดวง
พระจันทร์ และขนาดเล็กเท่าเม็ดดักไช้ เหมือนกัน
ทั้งหมด ซ่อนกันอยู่สำหรับดวงข้างนอกมดดำเขม แต่
อีก ๒ ดวงนั้น ก็ยังมีความละเอียดและความดำ
มากกว่ากันเข้าไปเป็นชั้นๆ เมื่อเห็นด้วยตาและรู้ด้วย
ญาณของกรรมกายเช่นนี้ รู้ว่าเพราะสมุทัยจึงทำให้
ทุกข์เกิดเป็นของจริงเช่นนี้เรียกว่าสังขญาณ เมื่อ
แล้วพากเพียรละ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งควรละเช่น
นี้เรียกว่ากิจญาณ เมื่อละสมุทัยได้ขาดแล้ว ขอว่า

กตญาณ เช่นนี้เรียกว่า พิจารณาสมุทัยซึ่งเป็นไปใน
ญาณ ๓.

เมื่อสมุทัยเกิดขึ้นแล้ว ก็จะต้องให้รู้ง่วงวชดับเหตุ
แห่งทุกข์นั้นให้ได้ตลอด ที่เรียกว่านิโรธ นิโรธนี้เป็น
ดวงกลมใสอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกาย
มนุษย์ ขนาดวัดคดกต่าง ๕ วา ขณะเมื่อมีนิโรธแล้ว
สมุทัยย่อมหมดไป เหมือนร่มไม้ของพระอาทิตย์ที่ขจัด
ความมืดให้หายไปฉะนั้น เมื่อเห็นด้วยตาแต่รับรู้ด้วย
ญาณธรรมกายว่า ความดับไปแห่งสมุทัยเป็นนิโรธจริง
ชื่อว่าปัจจุญาณ และนิโรธเป็นดังควรทำให้แจ้งชื่อว่า
เป็นปัจจุญาณ เมื่อรู้เห็นตลอดแล้ว ชื่อว่าทำให้แจ้ง
ซึ่งนิโรธแล้วจึงเป็นกตญาณ เช่นนี้เรียกว่าไตรพิจาณา
ซึ่งนิโรธนี้เป็นไปในญาณ ๓.

เมื่อทำนิโรธความดับให้แจ้งได้แล้ว ก็จะต้องทำ
มรรคให้เกิดขึ้น มรรคมีองค์ ๘ คือ สัมมาทิ ๘ ประการ
ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น

เอง มีต้นฐานกตมได้บริสุทธิขันธ์ ๖ ขนาดเท่ากันกับ
หน้าตักของธรรมกาย เมื่อใดเห็นด้วยตาได้รู้ด้วยญาณ
ของธรรมกายแน่ชัดแล้ว รู้นั่นว่าตั้งนเป็นมรรคจริง
ชื่อว่า เป็นสัจญาณ เมื่อมรรคนี้เป็นของจริง ก็เป็น
ทางควรดำเนินให้เจริญขึ้น ชื่อว่าเป็นกัจจญาณ เมื่อ
ใครเห็นชัดชัดด้วยตาและญาณของธรรมกายถึงมรรค
นั้นว่า ได้ดำเนินให้เจริญขึ้นแล้วชื่อว่า เป็นกตญาณ
เช่นนี้ชื่อว่า ได้เห็นมรรค พร้อมทั้งรู้เป็นไปในญาณ ๓
ดังนี้.

เห็นอริยสัจเจตนาพร้อมกันเต็มตมมาบค เมื่อถูก
ส่วนเข้าธรรมกายก็ตกตั้งเป็นดวงใส ว่างสุดนัยต่าง
ๆ ว่า ในไม่ช้าตั้งนเป็นกตเป็นธรรมกาย หน้าตัก
กว้าง ๕ วา สูง ๕ วา เกศดอกบัวตูมนี้เป็นพระโสดา
แล้วธรรมกายพระโสดานั้นเข้ามาน คือนิเวศน์ของ
กายทิพย์ให้เห็นจริงใน ทุกข์ สมุทัย นิโรช มรรค
ทำนองเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว เมื่อถูกส่วนเข้า ธรรม-

กายพระโศกาก็ตกสู่ญเป็นดวงใส วัตถุผ่านย์กต่างได้

๑๐ ฉ ในไม่ช้าสู่ญนี้ก็กลับเป็นธรรมกาย หน้าตักกว้าง ๑๐ ฉ สูง ๑๐ ฉ เกศดอกบัวตูม นี่เป็นพระสถิตาคามี่ แล้วธรรมกายพระสถิตาคามี่นั้นเข้ามานดูอริยสัจจของกายรูปพรหมให้เห็นจริงในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อถูกส่องเข้า ธรรมกายพระสถิตาคามี่ก็ตกสู่ญเป็นดวงใส วัตถุผ่านย์กต่างได้ ๑๕ ฉ ในไม่ช้าสู่ญนี้ก็กลับเป็นธรรมกาย หน้าตักกว้าง ๑๕ ฉ สูง ๑๕ ฉ เกศดอกบัวตูม นี่เป็นพระอนาคามี่ แล้วธรรมกายพระอนาคามี่นั้นเข้ามานดูอริยสัจจของกายรูปพรหมให้เห็นจริงในทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เมื่อถูกส่องเข้า ธรรมกายพระอนาคามี่ก็ตกสู่ญเป็นดวงใส วัตถุผ่านย์กต่างได้ ๒๐ ฉ ในไม่ช้าสู่ญนี้ก็กลับเป็นธรรมกาย หน้าตักกว้าง ๒๐ ฉ สูง ๒๐ ฉ เกศดอกบัวตูม นี่เป็นพระอรหัตต์แล้ว

ประกอบธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของพระโศกา

เป็นปฐมฌาน (แบบเดียวกับที่เคยทำมาแล้วในการทำ
 ฌาน) ธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของพระสกิทาคามี
 เป็นทุติยฌาน ธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของพระอนา-
 คามี เป็นตติยฌาน ธรรมที่ทำให้เป็นธรรมกายของ
 พระอรหัตต์ เป็นจตุตถฌานว่าง ของปฐมฌานประกอบ
 เป็นอาภาสอันวิเวกคณะฌาน รู้ในว่างของทุติยฌาน
 เป็นวิญญานวิเวกคณะฌาน รู้ทะเยอชิดในเหตุว่าง
 ของตติยฌาน เป็นอาภิวัญญานวิเวกคณะฌาน รู้ที่ใช้
 ไม่รู้ที่ใช้ในเหตุว่างของจตุตถฌาน เป็นเนวตัญญานา-
 ตัญญานวิเวกคณะฌาน เข้าสมาบัติทั้ง ๘ นี้ โดยอนุโลมปฏิโลม
 จนครบ ๘ เทียบ ธรรมกายก็ตกสู่ญเข้านิพพานของ
 กายมนุษย์ เดินสมาบัติในนิพพานของกายมนุษย์ครบ
 ๘ เทียบ กายธรรมก็ตกสู่ญเข้านิพพานของกายทิพย์
 เดินสมาบัติในนิพพานของกายทิพย์ครบ ๘ เทียบ กาย-
 ธรรมก็ตกสู่ญ เข้านิพพานของกายรูปพรหม เดิน
 สมาบัติในนิพพานของกายรูปพรหมครบ ๘ เทียบ กาย-

เป็นลำดับจนถึงเวลาออกจากกรรมมารดา ก่อนออก
 จากกรรม จนถึงเวลาที่ยังเป็นกะตะรูป ก่อนเข้า
 ห้อยมารดา ก่อนมาเข้าอยู่ในกายของบิดา ถอยออกไป
 จนถึงชาติก่อน ถูถอยออกไปเรื่อย ๆ เช่นนั้นจนถึงแรก
 ได้ปฐมวิญญาณ แล้วถอยกลับมา (แบบเวลาเข้าไป)
 จนถึงปัจจุมัน แล้วถอยไปในชาติข้างหน้าอีก ชาติ
 ของคนให้เห็นตลอด เช่นนี้เรียกว่า ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ.

ดูของคนเห็นตลอดแล้วเช่นไร เวลาจะดูของผู้อื่น
 ก็เอากรรมที่ทำให้เป็นกายของผู้นั้นประกอบเป็นต้นมาบด
 เคี้ยวมาบดตรวจดู แบบเดียวกันกับที่ดูของตนเองให้
 ตลอด เช่นนี้เรียกว่า จุตูปปาตญาณ.

ลำดับที่ ๖

ประกอบดวงกรรมที่ทำให้เป็นภพ ๓ เป็นรูปต้นมาบด
 ปรุงของกรรมนั้นประกอบเป็นอนุรูปต้นมาบด ทดของ
 กรรมที่ทำให้เป็นภพ ๓ (คือศูนย์กลางภพ) เป็นภพต้น
 เคี้ยวมาบดในภพต้น (ภายในกรรมเป็นผู้เคี้ยวมาบด) ตรวจ

ดูในภาพ ๓ นี้ ให้เห็นตลอดทั้งข้างนอกข้างใน ดูความ
 เป็นอยู่ให้ชัดแจ่มตลอด ที่เรียกว่าภาพ ๓ นั้น คือ อสุรกาย
 เปรี๊ยะ ลัดดาเดยวราจนา นรกก ๘ ชุม ต่อมากันมนุษย์ ๓
 ลัทธิ ๖ ชน รูปพรหม ๓๖ ชน อรูปพรหม ๔ ชน
 ทั้งหมดนี้รวมเรียกว่าภาพ ๓.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นโลกนี้คือเป็นรูปตั้งมาบัด
 เหตุว่างของธรรมเป็นรูปตั้งมาบัด ที่ตั้งของธรรมที่ทำให้
 เป็นโลกนี้คือเป็นกถิน กายธรรมเข้าเดินตั้งมาบัดใน
 กถิน ตรวจดูโลกนี้ให้เห็นตลอดทั้งข้างนอกข้างใน
 โลกนี้ เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหากจากภาพ ๓ คือ ต่ำ
 ลงไปจากอเวจันรกกชุมที่ ๘ นั้นออกไปจนนอกภาพข้างต่าง
 ไกลหาประมาณมิได้ มีอายตนะหนึ่งอยู่ทวน เรียกว่า
 โลกนี้.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นนิพพานเป็นรูปตั้งมาบัด
 เหตุว่างของธรรมเป็นรูปตั้งมาบัด ที่ตั้งของธรรมเป็น
 กถิน กายธรรมเข้าเดินตั้งมาบัดในกถิน ตรวจดูนิพพาน

ให้เห็นตลอดทั้งข้างนอกข้างในให้หมดตั้งแต่ นิพพาน
นี้เป็นอายตนะหนึ่ง คือ ตู้งกว่าภพ ๓ ขั้นไปจากเนว-
ตัณณานาตัญญาอายตนะออกไปนอกภพไถ่จนหาประมาณ
มิได้ ที่นั้นเรียกว่า อายตนะนิพพาน.

ลำดับที่ ๗

ให้ดูดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายธรรม ในดวงธรรม
มีดวงคิด สัมมาธิ บัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถะ
พอสุดวิมุตติญาณทัตถะ ก็มีกายมนุษย์ที่ละเอียด ดู
ดวงธรรมของกายมนุษย์ที่ละเอียดนี้ ในดวงธรรม
ก็มีดวงคิด สัมมาธิ บัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถะ
ต่อจากนั้นก็มีกายที่พหุละเอียด ดูดวงธรรมของกาย
ที่พหุละเอียด - ในดวงธรรมมีดวงคิด สัมมาธิ บัญญา
วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถะ - ต่อไปก็มีกายรูปพรหมที่
ละเอียด มีดวงธรรม ในกลางดวงธรรมมีดวงคิด สัมมา
ธิ บัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถะ - ต่อไปก็มีกาย
อรูปพรหมที่ละเอียด มีดวงธรรม ในกลางดวงธรรมมี

ดวงจิต สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถะ คือไป
 ถึงกายธรรมที่ละเอียด มีดวงธรรม ในกลางดวง
 ธรรมมีดวงจิต สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณ-
 ทัตถะ ค่อยจากนั้นถึงกายที่ละเอียดเข้าไปอีก ดูเข้าไป
 โดยนิมิตจนกระทั่งถึงกายที่ละเอียดที่สุด ที่เรียกว่ากาย
 สุตตะละเอียด แต่วิถีย่อยชอกมาแบบเดียวกับที่ตนเข้าไป
 ดูถอยชอกไปจนหยาบเลยจากกายมนุษย์ชอกไป ถอย
 ชอกไปเรื่อยจนถึงกายใหญ่ที่สุด มีเนื้อหนังหยาบ
 เต็มชนเต็มผืนใหญ่โตมาก ที่เรียกว่ากายสุตตะหยาบ
 (ดวงเหล่านี้ซ้อนกันอยู่เช่นเดียวกับที่เคยดูมาแล้ว).

ลำดับที่ ๘

ให้นับกายสุตตะหยาบสุตตะละเอียดความกกาย ตามแบบ
 วิชฌบอสังขโย คือ นับแต่แผ่นดินเกิดชนแดงประดัย
 ไปจนถึงศีรษะ แผ่นดินเกิดชนใหม่เป็นหนึ่งถึงตับ-ร้อย
 —พัน—หมื่น—แสน.

ร้อยแสน

เป็น โกฎิ

ร้อยแค้นโกฏิ	เป็น	ปโกฏิ
ร้อยแค้นปโกฏิ	เป็น	โกฏิปโกฏิ
ร้อยแค้นโกฏิปโกฏิ	เป็น	นหุต
ร้อยแค้นนหุต	เป็น	นิพนหุต
ร้อยแค้นนิพนหุต	เป็น	อักษิณ
ร้อยแค้นอักษิณ	เป็น	พินทุ
ร้อยแค้นพินทุ	เป็น	อพัทระ
ร้อยแค้นอพัทระ	เป็น	นิรพัทระ
ร้อยแค้นนิรพัทระ	เป็น	อหทะ
ร้อยแค้นอหทะ	เป็น	อพพะ
ร้อยแค้นอพพะ	เป็น	อฏฐะ
ร้อยแค้นอฏฐะ	เป็น	โสคันธิกะ
ร้อยแค้นโสคันธิกะ	เป็น	อุปตะ
ร้อยแค้นอุปตะ	เป็น	กมุทะ
ร้อยแค้นกมุทะ	เป็น	ปทุมะ
ร้อยแค้นปทุมะ	เป็น	ปุณเทวิกะ

ร้อยแสงปฐทริกะ	เป็น	อภกถาณะ
ร้อยแสงอภกถาณะ	เป็น	มหากถาณะ
ร้อยแสงมหากถาณะ	เป็น	อสงไขยหนึ่ง.

ลำดับที่ ๘

ขยายดวงเห็นจำกักรู้ให้ตลอดสุดหยาบสุดละเอียด

ดวงเห็นของกายมนุษย์ ตั้งอยู่ในกลางกายของ
มนุษย์ มีลักษณะกลมรอบตัวได้บริสุทธิ์ ขนาดเท่า
ฟองไข่แดงของไก่ ประกอบดวงเห็นนั้นเป็นสามัคคี ทั้ง
ของดวงเห็นคือศูนย์กลางกายเป็นกสิณ เติบเต็มมาบด
ในกสิณให้ได้ ขยายดวงเห็นของมนุษย์ให้เท่ากับของ
กายธรรม.

ดวงจำของมนุษย์ซึ่งอยู่ในกลางดวงเห็น มี
ลักษณะกลมรอบตัวได้บริสุทธิ์ ขนาดเท่าดวงตาขาว
ทั้งหมด ประกอบดวงจำนั้นเป็นสามัคคี ทั้งของดวงจำ
คือว่างกลางดวงเห็นนั้นเป็นกสิณ เติบเต็มมาบดในกสิณ
ให้ได้ ขยายดวงจำของมนุษย์ให้เท่ากับของกายธรรม.

ดวงจิตของมนุษย์ซ่อนอยู่ในกลางว่างของดวงจักษุ
ลักษณะกลมรอบตัวได้บริสุทธิ ขนาดเท่าดวงตา
ข้างนอก ประกอบดวงจิตเป็นหนึ่งมาบด ทดของดวงจิต
คือว่างกลางดวงจักษุเป็นหนึ่งดิน เติบเต็มมาบดในกลดิน
ให้ได้ ขยายดวงจิตของมนุษย์ให้เท่ากับของกายธรรม.

ดวงรู้ของมนุษย์ซ่อนอยู่ในกลางว่างของดวงจิต มี
ลักษณะกลมรอบตัวได้บริสุทธิ ขนาดเท่าดวงตา
ข้างใน ประกอบดวงรู้เป็นหนึ่งมาบด ทดของดวงรู้
คือว่างกลางดวงจิตเป็นหนึ่งดิน เติบเต็มมาบดในกลดิน
ให้ได้ ขยายดวงรู้ของมนุษย์ให้เท่ากับของกายธรรม.

ที่กล่าวมาแต่จน เป็นเพียงดวงเห็นจำกัดรู้ของกาย
มนุษย์ ส่วนดวงเห็นดวงจำกัดดวงจิตดวงรู้ของกายทิพย์
กายรูปพรหม กายอรูปพรหม กายธรรม ตลอดจน
กายสุดหยาบสุดละเอียด ก็ต้องขยายแบบเดียวกันกับ
กายมนุษย์ที่กล่าวมาแต่จน.

ลำดับที่ ๑๐

ทำอายตนะให้เป็นทิพย์ในธรรม

ประกอบแก้วตาเป็นตมามัค^๕ ทตงของแก้วตาเป็น
กถิน เติษตมามัค^๕ในกถิน ใช้ตามมนุษย์มองดูสิ่งต่าง ๆ
ไม่ว่าจะตมเพียงไร โถด^๕โถดแค่ไหนทั้งของมนุษย์
ทิพย์ธรรมให้เห็นตลอด เรียกว่าตาทิพย์ในธรรม.

ประกอบแก้วหูทั้งหมดเป็นตมามัค^๕ ทตงของแก้วหู
เป็นกถิน เติษตมามัค^๕ในกถิน ใช้หูมนุษย์ฟังเสียงต่าง ๆ
ไม่ว่าจะตมโถด^๕โถดเพียงไร ทั้งของมนุษย์ ทิพย์ ธรรม
ให้ได้ยินตลอด เรียกว่าหูทิพย์ในธรรม.

ประกอบแก้วจมูกทั้งหมดเป็นตมามัค^๕ ทตงของ
แก้วจมูกเป็นกถิน เติษตมามัค^๕ในกถิน ใช้จมูก
มนุษย์ดมกลิ่นต่าง ๆ ทั้งตมโถด^๕โถดของมนุษย์ ทิพย์
ธรรมให้ได้กลิ่นตลอด เรียกว่าจมูกทิพย์ในธรรม.

ประกอบแก้วลิ้นทั้งหมดเป็นตมามัค^๕ ทตงของแก้ว
ลิ้นเป็นกถิน เติษตมามัค^๕ในกถิน ใช้ลิ้นมนุษย์จมรส

ต่าง ๆ ทั้งตบเบ็ดเตล็ด ทั้งของมนุษย์ ทพย ธรรม
ให้รู้ตลอด เรียกว่าจิตพิสัยในธรรม.

ประกอบแก่กายทั้งหมดเป็นหนึ่งมาบัต ^{๑๒} ที่ตั้งของ
แก่กายเป็นภังคิน เติบหนึ่งมาบัตในภังคิน ใช้กายมนุษย์
ดัดหนึ่ง เครื่องดัดหนึ่งคือเศษประณีตของมนุษย์ ทพย
ธรรมได้ตลอดเรียกว่า กายพิสัยในธรรม.

ประกอบแก่ใจทั้งหมดเป็นหนึ่งมาบัต ^{๑๒} ที่ตั้งของ
แก่ใจเป็นภังคิน เติบหนึ่งมาบัตในภังคิน ให้ใจรู้อารมณ์
ต่าง ๆ ทั้งของมนุษย์ ทพย ธรรม ของคนของผู้อื่นได้
ตลอด เรียกว่าใจพิสัยในธรรม.

ลำดับที่ ๑๑

ดูดวงบุญดวงบาปดวงไม่บุญไม่บาป ให้เห็นตลอด
หมดทุกกาย.

ในกตางตวงธรรมที่ทำให้เป็นกายของแต่ร่างกาย มี
ดวงกตมอันหนึ่งอยู่ ๑ ดวง ดวงแรกมีสี่เท่า ๆ อยู่
ข้างนอก ได้แก่ดวงอพยพากฤตหรือธรรมกตาง ถัด

เข้าไปในกลางดวงของกรรมกลางนั้น มีอีกดวงหนึ่ง
 ตั้งในศูนย์กลางนั้น คือกรรมดำหรืออกุศลกรรม ส่วน
 ดวงที่ ๓ ซึ่งซ่อนอยู่ในกลางดวงกรรมดำนั้น มีสีขาว
 ได้บริสุทธิ์ยิ่งนัก นั่นคือกรรมขาวหรือกุศลกรรม กรรม
 ขาวเกิดจากบุญ กรรมดำเกิดจากบาป กรรมกลาง
 คือดวงไม่บุญไม่บาป บุญบาปแต่ไม่บุญไม่บาปนี้มี
 ขนาดของดวงไม่คงที่ บางคนก็มีดวงบาปโตบางคนก็มี
 ดวงบุญโต ส่วนผู้ที่ไม่นิยมทำบุญทำบาป ก็มีดวงไม่
 บุญไม่บาปโต มีบุญมาก บาปแต่ไม่บุญไม่บาปก็มีน้อย
 ถ้ามีบาปมาก บุญแต่ไม่บุญไม่บาปก็ย่อมจะมีน้อยลง
 เป็นคน.

ดวงบุญบาปไม่บุญไม่บาปนี้ แต่ละดวงก็มีธาตุมี
 กรรม ส่วนที่เห็นปรากฏเป็นส่วนของธาตุ กรรมนั้น
 ซ่อนอยู่ในว่างกลางธาตุอีกทีหนึ่ง เพราะละเอียดกว่า
 ประณีตกว่า.

เอาธาตุของดวงบุญประกอบเป็นกสิณ กรรมของ

ดวงบุญเป็นต้นมาบัดนี้ เติมน้ำมันในกถิน ตรวจดู
กรรมขาว (กุศลกรรม) ให้เห็นตลอดจนถึงภพ.

เอาธาตุของดวงบาปประกอบเป็นกถิน กรรมของ
ดวงบาปเป็นต้นมาบัดนี้ เติมน้ำมันในกถิน ตรวจดู
กรรมดำ (อกุศลกรรม) ให้เห็นตลอดจนถึงภพ.

เอาธาตุของดวงไม่บุญไม่บาป ประกอบเป็นกถิน
กรรมของดวงไม่บุญไม่บาปเป็นต้นมาบัดนี้ เติมน้ำมัน
ในกถิน ตรวจดูกรรมกลาง (อพยากฤต) ให้เห็น
ตลอดจนถึงภพ.

ในกรรมขาว ดำ กลาง เหล่านี้ แแต่กรรมก็มี
นิพพาน ภพ ๓ โดกกันเหมือนกัน พวกันต้องตรวจดู
ให้ละเอียด.

ลำดับที่ ๑๒

ตรวจดูบารมี ๓๐ ทัก อุปบารมี ๓๐ ทัก ปรมัตถ-
บารมี ๓๐ ทัก.

บุญที่เกิดจากการบริจาคทานนั้น เมื่อบริจาคบ่อย

ครึ่งเช้า รวมกันได้น้ำคั้นได้น้ำคั้นยักต่างได้
 ประมาณ ๓ คืบ หรือขนาดเท่าดวงพระจันทร์แล้ว
 ดองบุญนั้นจะกลั่นตัวเองเป็นบารมี ที่เรียกว่าทานบารมี
 ได้ดองทานบารมีราว ๆ วัดคดได้้น้ำคั้นยักต่าง ๓ นิ้ว
 และดองทานบารมีหมามากชน จนวัดคดได้้น้ำคั้นยักต่าง
 ได้ ๓ คืบ หรือขนาดเท่าดวงพระจันทร์แล้ว ก็จะ
 กลั่นตัวเองเป็นบารมีที่สูงกว่านั้น คือเรียกว่าทานอุป-
 บารมี ได้ดองทานอุปบารมีราว ๆ วัดคดได้้น้ำคั้นยัก
 ต่างได้ ๓ นิ้ว และดองทานอุปบารมีหมามากชน
 จนวัดคดได้้น้ำคั้นยักต่างได้ ๓ คืบ หรือขนาดเท่าดวง
 พระจันทร์แล้ว ก็จะกลั่นตัวเองเป็นบารมีที่สูงที่สุด คือ
 ทานปรมัตถบารมี ได้ดองทานปรมัตถบารมีราว ๆ
 ๓ นิ้ว

ส่วนบุญที่เกิดจากการรักษาศีล การออกจากกาม
 ความมีปัญญา ความเพียร ความอดทน ความดีด้วย
 จริย ความตั้งใจมั่น ความเมตตา ความมีอุเบกขา

เหตุฉะนี้ เมื่อบุญแต่ละอย่าง ๆ มีจำนวนมากขึ้นได้ขนาด
 ๑๐ ๖๖ ๑๐ ๖๖ ๑๐ ๖๖ ๑๐ ๖๖
 ๑๐ ๖๖ ๑๐ ๖๖ ๑๐ ๖๖ ๑๐ ๖๖
 เป็นบารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี บุญและบารมี
 ๒ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
 ทั้ง ๓ น. จึงเป็นเหตุผลแก่กันดังนี้.

ต่อเมื่อไรบุญเหล่านี้ขยายส่วนกตัญญูของตัวเอง เป็น
 บารมี อุปบารมี และปรมัตถบารมี ได้เต็มจำนวนวัด
 เต็มค่าศูนย์กลางได้ ๑ กับ เต็มอกันหมดแล้ว สำหรับ
 ผู้ที่ปรารถนาเพียงนิพพาน โดยการเป็นพระอริยสาวก
 องค์ใดองค์หนึ่ง บารมีเพียงนี้ก็จะทำให้บรรลุความเป็น
 ปกตีสาวกได้ ส่วนผู้ที่ปรารถนาจะสร้างบารมี เป็น
 พระอัครมหาสาวก พระอรรคสาวก และพระพุทธเจ้า
 เหตุฉะนี้ ก็ต้องสร้างบารมีแต่ละบารมีให้มีส่วน โดยจำ
 จำพวกแรกนั้นขึ้นไปเป็นลำดับ.

บารมีนี้ อยู่ในศูนย์กลางของดวงธรรมที่ทำให้เป็น
 ภายทุกกาย.

ในดวงทานบารมี มีดวงศีล ๑๐๐ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖ ๖๖

วิมุตติญาณทัตถะ ประกอบดวงเจตนาเป็นสมาบัติ
 ประกอบดวงทานบารมีเป็นกถิน ๓๐ เดินสมาบัติใน
 กถิน.

ในเมื่อดวงทานบารมีประกอบไปแล้วเช่นนี้ ดวง
 ๓๓ คือ สัจจบารมี เมกขมมบารมี ฌานบารมี วิริย-
 บารมี ฌิตบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตา-
 บารมี และอุเบกขาบารมี เหล่านี้รวมกัน ดวงคัก
 ๓๔ มาธิเบญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถะ เช่นเดียวกัน
 เราจะต้องประกอบเป็นสมาบัติและกถิน ๓๐ เดินสมาบัติ
 ในกถินไปที่ละบารมีจนครบ ๓๐ ทัต.

ส่วนพวกอุปบารมีและปรหมัตถบารมี ก็ทำไป
 เช่นเดียวกันทุกบารมี ทำตลอดทุกกายจนสุดหยาบสุด
 ตะเยียด.

ลำดับที่ ๑๓

เข้านิพพานเป็นและนิพพานตาย ตลอดจนสุดหยาบ
 สุดตะเยียด.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระโสดา เป็นปฐม-
ฌาน.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระสกิทาคามี เป็น
ทุติยฌาน.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอนาคามี เป็น
ตติยฌาน.

ประกอบดวงธรรมที่ทำให้เป็นพระอรหันต์ เป็น
จตุตถฌาน.

ประกอบเหตุว่างของปฐมฌาน เป็นอากาณัญญ-
ายคณะฌาน.

ประกอบรู้ในเหตุว่างของทุติยฌาน เป็นวิญญา-
ณัญญายคณะฌาน.

ประกอบรู้ที่ละเอียดในเหตุว่างของตติยฌาน เป็น
อาภิญญัญญายคณะฌาน.

ประกอบรู้ที่รู้ไม่รู้ทั้งในเหตุว่างของจตุตถฌาน
เป็นแหงดัญญานาดัญญายคณะฌาน.

แล้วเดินเข้ามาบท ๘ น ๘ เทยว คกตัญญู เข้า
 นิพพานในศูนย์กลางกายมนุษย์ เรียกว่านิพพานเป็น
 ของมนุษย์ เดินเข้ามาคในนิพพานเป็นของมนุษย์อีก
 ๘ เทยว คกตัญญู เข้านิพพานในศูนย์กลางกายมนุษย์
 ซึ่งเรียกว่า นิพพานตายของมนุษย์ เดินเข้ามาคใน
 นิพพานตายของมนุษย์อีก ๘ เทยว คกตัญญู เข้านิพพาน
 เป็นของทิพย์ ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางกายทิพย์ เดิน
 เข้ามาคอก ๘ เทยว คกตัญญู เข้านิพพานตายของทิพย์
 ซึ่งอยู่ในศูนย์กลางกายทิพย์ แล้วเดินเข้ามาคอก ๘ เทยว
 คกตัญญู เข้านิพพานเป็นของกายรูปพรหม ซึ่งอยู่ใน
 ศูนย์กลางกายรูปพรหม เดินเข้ามาคอก ๘ เทยว คก
 ตัญญู เข้านิพพานตายในศูนย์กลางกายรูปพรหม เดิน
 เข้ามาคอก ๘ เทยว คกตัญญู เข้านิพพานเป็นในศูนย์กลาง
 กายรูปพรหม เดินเข้ามาคอก ๘ เทยว คกตัญญู
 เข้านิพพานตายในศูนย์กลางกายรูปพรหม เช่นนี้เรื่อย
 เข้าไปจนสุดตะเข็บ แล้วถอยออกมาแบบเดียวกับ

เวตาเข้าไป พอลงมนุษย์ก็ลอยออกไปจนสุดหยาบ
 เช่นนี้เรียกว่า เขานพพานเป็นแฉะนพพานตายจนสุด
 หยาบสุดตะเอยศ.

ลำดับที่ ๑๔

ดูกายสิทธิ์ในดวงแก้ว (เป็นปภินนกะ)

ให้เอาดวงแก้วที่ถ้อยอยู่ในมือหนึ่ง เข้าไปไว้ในสุด
 ตะเอยศ (ศูนย์กลางกาย) หายครึ่งอยู่ในกลางดวงแก้ว
 ขยายให้ดวงแก้วนั้นโตขึ้น ก็จะเห็นกายที่อยู่ในดวง
 แก้วนั้นโตขึ้น เมื่อต้องการจะรู้ด้วยเรื่องอะไรก็ตามได้
 จากกายที่อยู่ในนั้นได้ กายนี้เองที่เรียกว่า “กายสิทธิ์”

ลำดับที่ ๑๕

ภาคผู้เคย

ในศูนย์กลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมนุษย์นั้น มี
 กายผู้เคยมนุษย์คอยดูแลความเป็นอยู่ของมนุษย์ (ไม่
 ใช้กายทิพย์) นั่งลงไปใจกลางกายผู้เคยมนุษย์ ก็มี
 ดวงธรรมที่ทำให้เป็นผู้เคยมนุษย์ ในกลางดวงธรรม

มีดวงศีล ต่มาธิ ปญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถ์ณะ
 ช้อนกันเข้าไปเป็นลำดับ ๆ เช่นเดียวกับของมนุษย์ก็
 เกยคумаแล้ว.

พอสุดดวงวิมุตติญาณทัตถ์ณะ กถึงกายผู้เดียวทพย
 กตางกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายผู้เดียวทพย กตาง
 ดวงธรรมมีดวงศีล ต่มาธิ ปญญา วิมุตติ วิมุตติญาณ-
 ทัตถ์ณะ.

พอสุดดวงวิมุตติญาณทัตถ์ณะ กถึงกายผู้เดียวรูป
 พรหม กตางกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายผู้เดียว
 รูปพรหม กตางดวงธรรมมีดวงศีล ต่มาธิ ปญญา
 วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถ์ณะ.

ต่อจากวิมุตติญาณทัตถ์ณะ กถึงกายผู้เดียวอรุ-
 พรหม กตางกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายผู้เดียว
 อรูปพรหม กตางดวงธรรมมีดวงศีล ต่มาธิ ปญญา
 วิมุตติ วิมุตติญาณทัตถ์ณะ.

ต่อจากดวงวิมุตติญาณทัตถ์ณะ กถึงกายผู้เดียว

กรรมกาย กตงกายมีดวงธรรมที่ทำให้เป็นกรรมกาย
 ของผู้เดียวกรรมกาย กตงดวงธรรมมีดวงกัณฐ์ ตมาธิ
 มัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัตตนะ.

ทำต่อไปแบบนั้นถึงสุดละเอียด แล้วก็ถอยออก
 มาหาสุดหยาบ ศึกษของผู้เดียวให้เห็นตลอดสุดหยาบ
 สุดละเอียดเช่น.

สำหรับวิชาภาคผู้เดียว นกทาแบบเดียวจนกนกมททา
 มาแล้วในภาคมนุษย์ทั้งหมด.

นิพพาน

นิพพานเป็นอายตนะหนึ่ง ซึ่งแตกต่างออกไปจาก
โลกายตนะและอายตนะทั้ง ๖ ทั้ง ๑๒ นั้น เป็นอายตนะ
ที่ตื้นกว่าวิเศษกว่าและประณีตกว่าอายตนะอื่น แต่ก็ทำ
หน้าที่ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ โลกายตนะ ทำ
หน้าที่ดึงดูดจิตโลกที่ยังมีความผูกพันอยู่กับโลกไว้ไม่ให้
ให้พ้นไปจากโลกได้ ส่วนอายตนะ คือ ตา หู จมูก
กลิ่น กาย ใจ ก็ทำหน้าที่ดึงดูด รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส
ธรรมารมณ์ ตามหน้าที่ของตน ๆ และในทำนอง
เดียวกัน อายตนะนิพพานก็มีหน้าที่ดึงดูดพระพุทธเจ้า
พระอรหันต์เข้าไปสู่อายตนะของตน สถานที่อันเป็นที่
ประทับของพระพุทธเจ้าเรียกว่า อายตนะนิพพาน ส่วน
พระพุทธเจ้าที่ประทับอยู่ในอายตนะนิพพานนั้น เรียกว่า
“พระนิพพาน.”

อายตนะนิพพาน มีลักษณะกลมรอบตัวขาวใส

บริสุทธิजनกระทั้งมรคัมปราชญ์ ขนาดของอายตนะ-
 นิพพานนั้นวัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ราว ๑๔๓ ด้าน ๓ ด้าน
 ๓ หมื่น (๓๔๓๓๓๐๐๐๐) โยชน์ ชอบของอายตนะนิพพาน
 หนาด้านละ ๑๕๓๒๐,๐๐๐ โยชน์ รวมชอบทั้ง ๒ ด้าน
 เป็น ๓๐๖๔๐๐๐๐ โยชน์ ชอบหนักถมรอบตัวเช่นเดียวกัน
 ส่วนเนื้อที่ ๆ อยู่ในชอบเท่าไร เป็นที่ประทับของพระ
 พุทธเจ้าทั้งสี่ ในนิพพานเป็นสถานที่ไฮโดรปราศจาก
 สิ่งอื่นใดทั้งสี่ สว่างไสวไปด้วยรัศมีธรรมอันโชติช่วง
 ปราศจากความสว่างจากรัศมีอื่นใด แต่เป็นธรรมรังษีที่
 เกิดจากความใสความบริสุทธิ์ปราศจากกิเลสและอวิช-
 ชาทั้งปวงนั่นเอง.

ในปาฐกถาธรรมวิมลคุณทาน ฯ กล่าวไว้ว่า “อตุล-
 ภิภูเขว ตทายตน์ ฯ ล ฯ”

ภิกษุทั้งหลาย อายตนะนั้นมีอยู่หกคน ห้า ไฟ ดม
 ไม่มีเดย ขวากาณัญญายตนะ วิญญาณัญญายตนะ
 อาภิญญายตนะ เหวตัญญานาถัญญายตนะ ก็มีไว้

โลกนี้ก็มีใช้ โลกอื่นก็มีใช้ ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์
ทั้งสองก็มีใช้ อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย เราไม่กล่าวโดย
ซึ่งอายตนะนั้นว่าเป็นการมา เป็นการไป เป็นการขึ้น
เป็นการจุติ เป็นการเกิด อายตนะนั้นหาตกอาศัยมิได้
มิได้เป็นไป หาอาภรณ์มิได้หนึ่งแต่ที่สดแห่งทุกข.

อายตนะในทันที ที่หมายความว่าถึง “อายตนะ-
นิพพาน” ดังได้กล่าวแล้วว่าอายตนะนิพพานนั้น
ต่างหากออกไปจากอายตนะพวกอน อายตนะนิพพาน
นั้นอยู่ ตั้งขึ้นไปจากภพ ๓ นี้ โดยออกไปจากขอบ
แห่งสัญญาหาสัญญาตนะภพ พ้นออกไปจากวงล้อม
ตรงขึ้นไปทีเดียว จะกำหนดระยะทางก็เห็นว่าหา
ประมาณมิได้ทีเดียว ไม่ได้มีอยู่ในดิน น้ำ ไฟ อณู
และดิน น้ำ ไฟ อณู ก็ไม่มีอยู่ในนิพพาน ในรูปภพ
ทั้ง ๕ ก็มีใช้ แม้ในนิพพานก็มีได้มีลักษณะของรูปภพ
ทั้ง ๕ นี้โดยในโลกนี้ โลกอื่นก็มีใช้ เพราะเหตุที่อายตนะ
นิพพานพ้นไปจากโลกจากภพคือ กามภพ รูปภพ และ

ใจ คัดกิเลสได้ขาดจากใจนั้น บรรลุถึงซึ่งพระโพธิญาณ
 ญาณใดก็จงไม่ศรัทธาโพธิ์ครึ่งหนึ่ง กิเลสถ้าจะทิ้งปอง
 ที่เคยประจำคอยกักกันพระองค์ ให้ทรงเวียนว่ายอยู่ใน
 วัฏฏสงสารมา นับจำนวนหลายหมื่นหลายแสนชาติ
 เป็นอันมากนั้นไม่อาจจะกลับมาสู่พระองค์ได้อีก ความ
 ดั้นไปแห่งกิเลสถ้าจะ อันเป็นเครื่องแต่งพระองค์
 ตลอดจนเรียกว่า “กิเลสนิพพาน”

ความแตกทำลายแห่งขันธของพระองค์ ซึ่งแม้ใน
 ชาติใด ๆ ก็ตาม ขันธในภพ ๓ นี้ ก็จะต้องรวม
 พระองค์ตลอดมา ความแตกทำลายแห่งขันธในชาติ
 ที่สุดนี้ ขันธเหล่านี้ก็จะรวมพระองค์ได้ และ
 พระองค์ก็กลับมาสู่จอมขันธเหล่านี้ต่อไป เพราะ
 พระองค์ทรงหันไปจากขันธเหล่านี้แล้ว ความแตก
 ทำลายแห่งขันธนี้เรียกว่า “ขันธนิพพาน”

พระพุทธเจ้าองค์ที่ผู้คนยกย่องพระรัตนโกสินทร์ บัณฑิต
 นัพระบรมราชาของพระพุทธองค์ยังคงอยู่ ไม่ตัญญูเข้าไป

ก็ยังไม่เรียกว่าธาตุนิพพาน ต่อเมื่อใดเสร็จพุทธกิจของ
พระองค์ที่จะต้องทำในภพนี้แล้ว ขณะนั้นพระบรมธาตุ
ของพระองค์ก็จะสูญไปจากภพนี้ ความสิ้นไปแห่งพระ
บรมธาตุนี้เรียกว่า “ธาตุนิพพาน”

ส่วนนิพพานที่ท่านจำแนกเป็น ๒ ประเภทนั้น คือ
สอุปาทิเสสนิพพาน ๑ อนุปาทิเสสนิพพาน ๑ สำหรับ
พวกท่านมาธิเบญจภูมิเรียกกันง่าย ๆ อีกแบบหนึ่ง คือ
นิพพานเป็น อันตรงกับ สอุปาทิเสสนิพพาน และ
นิพพานตาย อันตรงกับ อนุปาทิเสสนิพพาน.

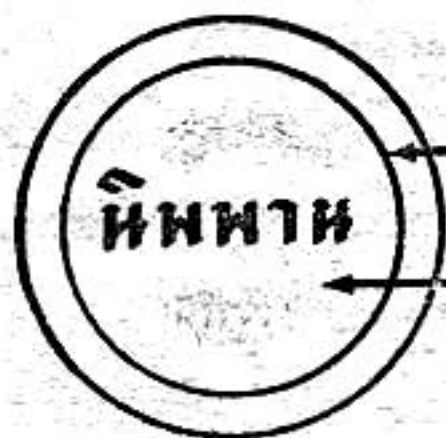
นิพพานที่เป็นสถานที่อยู่ของกายธรรมนั้น อยู่ใน
ศูนย์กลางของกายธรรมนั่นเอง ทกถาว่าหมายความว่า
ถึงเวลาที่กายมนุษย์ของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ ยังมี
ชีวิตอยู่ ใช้กายธรรมเดินมาบด ๘ เท้า ตามแบบ
วิธีเดินมาบดที่เคยกล่าวไว้แล้วนั้น กายธรรมก็จะ
ตกลงเข้าสู่ต้นนิพพานในศูนย์กลางกายธรรมนั้น นิพพาน
หรือว่า นิพพานเป็น หรือ สอุปาทิเสสนิพพาน

เพราะเป็นนิพพานที่อยู่^๑ในศูนย์กลางกายธรรมที่ซ่อนอยู่^๒
 ในกลางกายอรูปพรหม—กายรูปพรหม—กายทิพย์ และ
 กายมนุษย์เป็นลำดับเช่นนี้ ยังอยู่ในกลางของกายที่ยัง
 หมกมุ่นครองกิเลสอยู่ตามสภาพของกายนั้น ๆ ความ
 บริสุทธิ์ของนิพพานที่อยู่^๑ในท่ามกลางก็เด่นเห็นเอง ที่
 เรียกว่า “สอปาทีเสตนิพพาน” สภาพของนิพพาน
 นั้นมีลักษณะกลมรอบควได้บริสุทธิ์ยิ่งนัก แต่ทว่า
 นิพพานเป็นนิพพานประจำกายของกายธรรม จึงมี
 พระนิพพานหรือพระพุทธเจ้า ประทับอยู่^๑เพียงพระองค์
 เดียว ความจริงถ้าจะกล่าวตามส่วนแต่ละตามลักษณะ
 ตลอดจนที่คงแล้ว ก็จะได้เห็นว่านิพพานเป็นหรือสอปาที-
 เสตนิพพาน เป็นที่เร้นอยู่^๑โดยเฉพาะของกายธรรม
 ในเวลาที่ยังมีพรปรากฏอยู่ นอกจากนั้นสอปาทีเสต-
 นิพพานยังเป็นทางนำให้เข้าถึง “อนุปาทีเสตนิพพาน”
 หรือ “นิพพานตาย” อีกด้วย คือเวลาที่ชนซึ่งครอง
 กายธรรมอยู่นั้นจะดับไป พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ยอม

จะต้องเดินเข้ามาบทที่ ๘ และเข้าสู่สัญญาเวทียัตนิโร-
ธมาบท ขณะนี้เป็นเวลาทักทายธรรมเข้าสู่ข้อปา-
ติเสณิพพาน ทรงคมสัญญาและเวทนาจันแล้ว จึงเดิน
เข้ามาปฏิบัติอีก คราวนี้กายธรรมก็จะกลายเข้าสู่
อนุปาทิเสณิพพาน ซึ่งมีลักษณะรูปพรรณอันฐาน
และขนาดคงตกต่ำมาแต่ทางคณนเอง.

ส่วน “พระนิพพาน” นั้น คือกายธรรมที่ได้บรรลุ
อรหัตผลแล้ว กายเหล่านี้ กาย, หัวใจ, ดวงจิตต์
และดวงวิญญาณวัดต่อกัน ๒๐ วาเท่ากันทั้งสี่ หน้าตัก
กว้าง ๒๐ วา สูง ๒๐ วา เกศคล้ายกับคนชาวใต้บริบูรณ์ มี
รัศมีปรากฏ พระนิพพานประทับอยู่ในสายคณนนิพพาน
บางพระองค์เป็นพระสีหบัญญพุกขเจ้า ก็ทรงประทับ
อยู่ท่ามกลางพระอรหันต์สาวกบริวาร เป็นจำนวนมาก
บางพระองค์เป็นพระปัจเจกพุกขเจ้า มีโคเคยส์ง์สอน
หรือโปรดผู้ใดมาก่อนในสมัยที่ยังมีพระชนม์อยู่ ของคณ
ก็ประทับโคเคยส์ง์อยู่โดยลำพัง หากสาวกบริวารมิได้

ส่วนรัชชูปการก็ เป็นเครื่องบอกให้รู้ถึงการสร้าง
 บารมีของพระพุทธเจ้าพระอรหันต์เหล่านั้นว่า มากน้อย
 กว้างแคเพียงไร แคไหน แต่ส่วนกว้างส่วนสูงและ
 ลักษณะของพระวรกายนั้น เต็มอกันหมดมิได้เหมือน
 อากวากันเคย พระนิพพานนี้ทรงประทับเข้าในโรค ถึงบ
 อกันตลอดหมด เพราะความเข้าในโรคนี้เป็นความสูง
 อย่างยิ่ง และความที่อยู่ในนิพพานมีกายอันยังยงนตนเอง
 ท่านจึงได้กล่าวว่า “นิพพานํ ปรมิ สุขํ.”

ส่วนหนาของขอบ-
 นิพพาน ชาวโสภณวิสุทธิ
 ชื่อนัก.
 บริเวณที่ประทับของ
 พระนิพพาน.

ขอบภพ ๓ ประกอบด้วย
ธาตุทั้ง ๖ ที่ละเอียด.
บริเวณซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย
ของ รูปพรหม รูป-
พรหม ทิพย์ มนุษย์
อสุรกาย เปต เปรต ภูติ
และสัตว์นรก.

ขอบโลกันต์ ประกอบด้วย
ธาตุทั้ง ๖ ที่ละเอียด.
บริเวณที่อยู่ของสัตว์-
โลกันต์.

ภาพทั้ง ๓ นี้ เป็นภาพที่สร้างขึ้นเพื่อแสดงเทียบ
ลักษณะและสถานที่อยู่ของภพ ๓ นิพพานและโลกันต์
(ในลักษณะผืนดินเพื่อให้เห็นชัด เพราะความจริงต่าง
ก็มีต้นฐานกลมรอบตัว และมีขอบนอกกลมรอบตัว
เช่นเดียวกัน) ภาพ ๓ นี้เป็นสถานที่อันคงคุดัดดีทุกเวลายิน

ว่ายทำความดีและชั่วในชนป่ากลาง คดีดีของภพ ๓
 ถูกลายชนะของอรูปภพดึงดูดเอาไป ชั่วคดีของภพ ๓
 ถูกลายชนะของอเวจีดึงดูดเอาไป แต่ถ้าวากัดจนเกิน
 ความดีในอรูปภพเสียแล้ว ก็จะต้องถูกลายชนะนิพพาน
 ดึงดูดเอาไป เป็นอันว่าพ้นไปจากภพ ๓ นั้นด้วย ถึง
 ชนไปเห็นอภพ ๓ นหาประมาณมิได้ พ้นการคิดต่อกับ
 ภพ ๓ นด้วยประการทั้งปวง กดมรอบคองและได้บริสุทธิ
 ยิ่งนั้นแหละคือนิพพาน แต่พึงเข้าใจว่าในนิพพานหา
 ที่ตั้งอาศัยมิได้ ดังที่โลกุตระมาแล้ว ฉะนั้นในนิพพาน
 ซึ่งหาพนักและที่อาศัยมิได้ นอกจากความว่างแฉะสว่าง
 พระนิพพานจึงประทับอยู่ในนิพพานได้ ด้วยความเบา
 ความบริสุทธิ์ของพระวรกาย ประดุจขลุ่ยอยู่ในอากาศ
 หาได้เหมือนบุคคลอาศัยอยู่ในพญพภพไม่ ปัญหาที่
 จะเกิดขึ้นเนื่องจากความสงสัยว่า เมื่อนิพพานมั่นคงฐาน
 กดม แล้วพระนิพพานจะทรงประทับอยู่ได้อย่างไร
 จึงนับเป็นปัญหาอันโง่ คือปัญหามิควรคิด และเมื่อ

นพธยธำมศย์ของมัททาทมากที่สุดแล้ว พึงทราบว่าเป็น
 ภาวะที่ตรงกันข้ามกับความดีที่สุด ซึ่งหมายถึงมัททาท
 ที่ดี ที่ของมัททาศัยเช่นเดียวกัน และอายตนะทั้งห้าสำหรับ
 ดึงดูดมัททาทที่ดี ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหากจาก
 นพพยานและภพ ๓ นี้ ดำรงไปจากภพ ๓ พันออกไป
 จากภพ ๓ นี้จึงไปหาประมาณมิได้ พันจากการติดต่อกับ
 ภพ ๓ นี้ด้วยประการทั้งปวง ลักษณะกณมรรค ๖ มีค
 ณะดำเนินกันแต่จะคืออายตนะใดกณนี้ เป็นที่สถิตยอยู่
 ของมัททาทความชั่วที่สุด (หาได้อยู่ในระหว่างเขาจักร
 วาพตามความเข้าใจของบางท่านไม่) แต่ผู้ที่อยู่ใน
 อายตนะใดกณนี้ ขณะใดจิตใจสูงขึ้น คือความ
 ชั่วร้ายหมดอยู่ในมุนนิจางลงไป จนพ้นจากภาวะของ
 อายตนะใดกณนี้แล้ว มุนนิจจะกลับมามีภพได้อีก หรือ
 อาจจะทำความดี จนกระทั่งสร้างบารมีบรรลุดความเป็น
 พระพุทธเจ้าพระอรหันต์ได้ ทกถาวนหมายถึงมัททาทอยู่ใน
 โลกนี้จนจนหมกมุ่นกับปัญหานี้ไม่ถอน แล้วในที่สุดของ

ภาวะผู้นำกตมมาสู่ภพอก แต่มีได้หมายถึงว่าใน
ระหว่างที่ภวะอยู่ในโลกนั้น จะอาจคิดต่อกับภพ ๓
นี้ได้โดยอาการปกติธรรมดาเช่นนั้นหาได้.

อนึ่งความสงสัยอาจจะเกิดขึ้นว่า ในบทภพ ๓ ทั้ง
นิพพานและโลกนั้น จึงมีต้นฐานกตมเหมือนกันหมด
ทั้งนี้จะเทียบได้ว่า ขรรคมดาซึ่งเกิดมาโดยปราศจาก
บุคคลแต่เกิดวิเศษแล้วเบื่องคนคนเดียว ดังนั้นจะต้อง
มีต้นฐานกตม เช่นกระดะรูปหรือฟองไข่แดงของเม็ด
หรือโกเป็นต้น แมตวงอากาศดวงจันทร์ดวงดาว และ
ภพตามทศานวณทางวิทยาศาสตร์ ก็ปรากฏว่ามี
ต้นฐานกตมด้วยกันทั้งสิ้น ฉะนั้นภพ ๓ นิพพานและ
โลกนี้ทั้งสามจึงมีต้นฐานกตม จึงนับว่าเป็นเรื่อง
ธรรมดาที่สุด.

(ที่ได้กล่าวถึงภพ ๓ และโลกนี้ในบทของนิพพาน
เช่นนี้ ก็เพื่อแก้ความข้องใจบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นได้
แต่สรุปแล้วทั้งเรื่องภพ ๓ โลกนี้และนิพพาน ที่

กล่าวมาแฉกเป็นเพียงเรื่องยอห์ตุด สำหรับจะเป็น
 เครื่องนำให้ผู้ปฏิบัติธรรม ได้เรียนและได้รู้พอเป็นเค้า
 ใจบ้าง แต่ความจริงหากจะต้องการรู้ให้ละเอียดถี่ถ้วน
 แล้ว การปฏิบัติธรรมให้เป็นให้เห็นเองแล้วตรวจสอบ
 ก็คงเห็นแจ่มชัดหมดข้อกังขาใด ๆ ทั้งสิ้น หากจะ
 อธิบายมากไปกว่านี้ ก็เห็นว่าจะทำให้ละเอียดเกินไป
 เพราะเรื่องของพระอริยเจ้า ย่อมเป็นเรื่องที่ละเอียด
 ประณีต เหลือวิสัยปุถุชนที่จะตามทำความเข้าใจให้
 กระจ่างได้ตลอด).

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสัง